

MÕTE



Linda Järve,
ajakirjanik

Teie ja sina oskuslik kasutamine aitab reguleerida elus tekkida võivaid olukordi.

17. märtsil kirjutas kolumnist Valdo Randpere Postimehes: „Eks lõpuks tähendabki sina-reformi toetamine või sellele vastu olemine valiku tegemist kultuuride vahel. Kas me tahame kuuluda Põhjamaade hulka või oleme lähedasemad sakslaste ja venelastega. Need kaks rahvast on tõenäoliselt viimased, kes sinatamise inimestevahelise suhtlemise normiks võtavad.”

Mõni teine peab aga üldiselt sinatamist seisustest ja varanduslikust ebavõrdsusest loobumiseks, sinatamine alati ja igal pool andvat inimestele tunde, et nad on omavahel võrdsed.

Kolmandad tervitavad sinatamise peaaegu et kohustuslikku kehtestamist sellepärast, et peavad teetamist liiga raskeks ning teetamise ja sinatamise korrektset kasutamist lausa ilmvõimatuks.

Võltsvõrdsus on mõttetu

Peaksin siis leppima sellega, et iga naga sinataks mind nagu parim sõber, et oma õppejõude ja teisi autoriteetseid inimesi ilmtingimata ja igal pool sinataksin, ning veel hulga mulle täiesti vastuvõtmata suhtlemis- hetkedega. Seda kõike võltsvõrdsuse nimel.

Mul pole midagi selle vastu, et sinatada lapsepõlvesõpru, koolikaaslast, kaastudengeid, malevlasti, häid kolleege, teatud seltskondade liikmeid, üldse inimesi, kellega mind seob ühine tegevus, põhimõtted, veendumused ja muu, mis inimesi liidab. Tutvume, kohaneme ja sinatame.

Samas ei kujuta ma, kuidas sinatada võhivõrdsust eakate daami või härra. Aga just vanainimesi kiputakse telesaadetes millegipärast sinatama. Viiakse näiteks juubelilingitus ja võõras viija sinatab, selleks luba küsimata. Või jääb loaküsimine kaadrist välja? Või peetakse vanainimesi lapse-meelseteks ja lapsi ju sinatatakse?

Suhtlemine kui autasu

Paljud sõjaeelse Eesti Vabariigi koolilapsed on meenutanud uhket tunnet, kui neid gümnaasiumis teietama hakati. See oli märk, et nad on tunnustatud vastutusvõimelisteks, et neisse ei suhtuta enam kui lastesse, vaid kui täieõiguslikesse ühiskonnaliikmetesse.

Ka oma koolipõlvest mäletan, kuidas vanemates klassides õpilasi teietati. Mõne õpetajaga läksime kiiresti sina peale, aga rangevõitu geometriaõpetaja teietas meid kooli lõpuni. Isegi oma lemmikõpilasi. Õpetajapoolne teietamine oli suur au ja andis märku, et meid peetakse arukateks täiskasvanuteks.

Olen põlvkonnast, kes kirjutab kir-

jades „Teie” ja „Sina” suure tähega, mis noorematele juba täiesti üleliigne tundub. Võib-olla on see koht, mille üle tasub aru pidada ja millest loobuda.

Distants aitab vahel

Kurb, et kolumnist Randpere näib tundvat teietamiselt sina peale minekul ainult joomasõbralikkust sinasõpruse joomise rituaali. Sinatamine ja teietamine on ju kokkuleppe küsimus. Kokku leppida saab ka vastumeelsete rituaalideta.

Sinatama kippuvalt tõllerdavalt kodanikult võib küsida, millal me temaga sinasõprust jõime, ja kodanik taltub. Distantsi kaotamine pole mitte alati ja igal pool kiiduväärne. Eriti siis, kui ühiskond selleks veel valmis pole. Meie ühiskond pole. Kui noored on, siis sinatagu, kuid jäägu seejuures viisakaks.

Kui seda lugu kirjutasin, ilmus haridus- ja teadusminister Tõnis Lukase arvamus sinatamisest. Muu hulgas ütles ta: „Teatav distants nii õppejõu, õpetaja kui ka vanema inimese ning noorema inimese vahel pigem aitab viimast, annab talle käitumisjoonise. Kui noor inimene läheb kõigiga sina peale, siis tegelikult pole võimalik tal toetuda aegade kujunenud traditsioonidele ja ta peab ise hakkama teed rajama. Arvan, et individualismi juurutamine väga järsult ei mõju hästi ühiskonnale. Inimene peab oskama ennast ühiskonnas positsioneerida ning mõistma, et on temast väärakamaid, mõtlema, kes ta on ümbritsevate suhtes. Sinatamisele üleminek ei tee kedagi võrdsemaks või paremaks.”

Eri keeltes on tavad ja arusaam viisakusest erinevad. On rahvaid, kelle lapsed ütlevad oma vanematele „teie”. Itaallased kõnetavad üksteist kolmandas pöördes, nende „Lei” on tüüpiline pöördumine inimese poole, keda vähe tuntakse või kes asub pöördujast kõrgemal sotsiaalsel positsioonil. Hispaanlastel ja Ladina-Ameerika maades on samaväärsena kasutusel sõna „usted”. Familiarne sinatamine on seal levimas nooremate inimeste hulgas. Jaapani keerulised viisakusväljendid tähendavad lugupidavat, mitte familiarselt suhtumist.

Suhtlemispaindlikkus

Maailm on mitmepalgeline ja suhtlemispaindlikkust võimaldavat keelekasutust pole mõtet käsu või keeluga vaesemaks muuta, kuni aeg seda ise ei tee.

Ühe panga toimingute leheküljel veebis oli veel mõnda aega tagasi (võib-olla on praegugi) kaks tegutsemisnappu: „kinnitage” ja „loobu”. Kui maksad, oled väärt teietamist, kui ei maksa, sinatatakse. Niisugustel puhudel tuleks suunised ühtlustada ja on loomulik, kui valitakse lihem vorm.

Olen nõus Ulla-Maija Määttäneniga, kes on ära tundnud, et teietamine on ilus komme, samuti Jaak Joerüüdiga, kes ütleb: „Normaalne inimene tajub tegelikult hästi, missugused erandid niikuinii jäävad teietamist eeldama – mõned suured seisusevahed, mõned isemoodi olukorrad, mõned tugevad emotsioonid.”

Diskussioonist sinatamise ja teietamise ümber oli ilmselt kasu sedavõrd, kuivõrd see tuletas meelde vajadust igapäevaselt sinatada mitte norivalt, vaid lahkelt. Olla viisakas. Kasutada intonatsiooni, millest võib välja lugeda lugupidamist. Need on iseenesest lihtsad asjad, aga tundub, et paljudele rasked meeles pidada. Eks siis tuleb lihtsalt rohkem harjutada. Igapäevale sobivat – kellele teietamist, kellele sinatamist.

KOOLIKULTUUR

Kui kogu küla...?

Kirjutan mõistest „koolikultuur”. Taasavastaja au kuulub Viljandi Kultuuriakadeemia õppejõududele. Mina avastasin sisuka mõiste juhulikult, kui sirvisin üht tagasihoidliku välimusega üllitist „Huvijuht koolikultuuri kujundavas võrgustikus”. Maksab lugeda.

Jagan kogumiku autorite arvamust, et just koolikultuur on elustiili kujundaja ja „koolikultuur avab noortele võimalusi enese leidmiseks, loomiseks ja ületamiseks”. Seevastu on „koolide arengukavades üha sagedamini kasutatavateks märksõnadeks integratsioon, info valdamine, muutumis-, kohanemis- ja konkurentsivõime, mida tõlgendatakse kitsalt edule orienteerudes, jättes tähelepanuta õpilase tervikliku eluviisi koolis

ja kodus” (vt TÜ Viljandi kultuuriakadeemia kultuurihariduse osakonna toimetised nr 1, lk 17, 2007). Autorid rõhutavad, et juba akadeemik Heino Liimets ei pidanud õigeks õpilase sotsiaalsete pädevuste eiramist: inimese, isiksuse ja eelkõige kodanikukasvatuse ning kohusetunde alahindamine on patt.

Töörõõmu ja elurõõmu vastastikune tingitus ja koosmõju, sõnaga – elujanu – taimelava on koolikultuur. Viimane tundub olevat eesti koolides üsna tähelepanuta probleem. Vähemasti PISA-uuringute tutvustamisel pole sellest juttu. Eesti õpilased on ilmas esikümnes, aga õpetajad oma rahulolult viimased. Ja meie edukad õpilased samuti. Tõsi, nii on see ka Soomes. Kel paremad hinded, neil madalamad rahulolupallid koolieluga.

Pealtnäha paradoks, tegelikult tõdemus – ühtluskool ei stimuleeri just paremaid, aga ka halvimaid mitte. Ühtedele igav, teistele ülemäära raske.

Puudub ainekavade paindlikkus ja diferentseeritus. Suuri reforme ära ootamata võiks siin kasuks olla õpilaste ja õpetajate motiveerimine kodu või kogukonna poolt. Tegelikult koostöös, aga kogukond on kitsi kiitma, kodu laisk noomima. Uuringud seevastu näitavad, et õpitulemused sõltuvad esmajoonelise ema haridustasemest, kodu ja kogukonna mentaliteedist, sõpradest ja alles seejärel ka koolist. Õpetajatel on nädalakoormus, mis välistab individuaalse lähenemise. Ja õpetajal puudub tööõõmu, kui ülepaitsutatud keskmise taseme hoidmisele kuulub kogu armastus. Ühed õpilased ei suuda või ei viitsi seda saavutada niikuinii, aga suutlikumad on tühikäigul. Andrei Hvostov tõdeb: koolirindel käib „madala intensiivsusega pedagoogiline tegevus” (EE, 27.12.2007). Teisisõnu – vaimurindel muutusteta.

HILLAR PADU,

Kärdla Ühisgümnaasiumi õpetaja

KUI MINA OLIN VEEL VÄIKENE MEES

Georg Bogatkin

Mul oli õnnelik lapsepõlv

Mul on väga head mälestused mõnustast Mai tänava lasteaia ja lasteaia-tädidest. Väikses majas olime nagu väike pere. Kui olin vanema rühma poiss, läksin ise lasteaeda. Tee oli oma kaks kilomeetrit pikk, aga liiklus midagi muud kui praegu, tänavaid sõitsid vaid üksikud autod. Ainult üle raudtee minnes tuli olla tähelepanelik, sest seal manööverdasid vedurid.

Minu lapsepõlv oli väga õnnelik ja muretu. Vist mängis oma rolli seegi, et mu isa oli venelane. Minu teine kodu oli Moskvas ja me reisime väga palju. Minu maailm oli märksa avaram kui Hiin kodu või koolimaja. Sain juba väga väiksesena aru, mis on väikelinn ja mis suurlinn, et on olemas teine kultuur. Sõitsime autoga kogu Krimmi poolsaare läbi, aga kui ema küsis maastike kohta, ei mäletanud me vennaga neist midagi. Küll mäletasime kohalikku kassi, kes tuli uksest sisse ja visati aknast välja ning kes pärast tuli jälle aknast sisse. Lapsel on hoopis teistsugune tähelepanu.

Tallinna 28. 8-klassilise koolis, kus õppisin, meile kuigi palju ajupesut ei tehtud. Oktoobrilapseks ja pioneeriks olemine tähendas palju tegevust, ringides käimist ja omavahelist suhtlemist. Elasime koolis, kool oli nagu teine kodu, kus sai tegutseda pikki tunde õhtuni välja. Algklassides mind kunst ei huvitanud, olin niikuinii kogu aeg kunsti sees. Tegelesin rahvatantsuga, olin kooli võrkpallimeeskonnas.

Kooliajast on meele üks seik, mis mind tõsiselt ehmatas. Kord tulime nii vara kooli, et uks oli veel kinni. Värske lumi oli maas ja kohe läks lumesõjaks. Mul õnnestus virutada kaks suurt aknaruutu puruks. See juhtus kogemata – lumepalli oli sattunud kivi –, ma ei olnud ju mingi lõhkuja. Mäletan, et mul jätkus julgust direktori juurde minna ja kõik üles tunnista. Olen õpetajaid alati austanud, aga mitte ealeski kartnud.

Ma ei olnud eeskujulik õppur, alati olid tunnistusel kolmed. Muud tegetmist oli nii palju – elu pulbitses täiega –, õppimiseks ei jäänud lihtsalt



Georg Bogatkin (pildil all vasakult teine) oli nii hakkaja laps, et läbis kahekilomeetrise teekonna lasteaeda üksinda.

aega. Lapsi oli palju ja omavaheline suhtlus tihe. Teinekord oli minu sünnipäeval nii rohkesti rahvast, et ema ei teadnud, kes oli kes. Tuli ka kontvõõraid, emad käisid otsimas, kus laps on. Talvel sai kõik Mustamäe nõlvad suus-

kade ja kelkudega, kevadel ja stügisel ratastega läbi sõidetud. Ratta lahtivõtmine ja kokkupanemine ei olnud mingi probleem. Naabripoistega mängisime luuremänge. Rahvaste palli mängisime otse Harku tänaval.